

پژوهشکده حوزه و دانشگاه

۱۱ / ۱۰ / ۱۳۸۰

مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران
تهیه مدارک

پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی

015394

آزمون جهت‌گیری مذهبی باتکیه بر اسلام

استاد راهنما:

سرکار خانم دکتر پریرخ دادستان

استادان مشاور:

آقای محمدتقی دلخמוש و دکتر مسعود جان‌بزرگی

دانشپژوه:

مسعود آذربایجانی

۳۵۲.۴

بهار ۱۳۸۰

«لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
 الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَءَاتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ
 وَالْمَسْكِينِ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَءَاتَى الزَّكَاةَ
 وَالْمُؤْفُونَ بَعَثَهُمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ
 الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ»

که بر مشرق و مغرب آرید روی
 که آرید رو بر خدای جهان
 رسولان برحق، کتاب خدا
 دهد بر یتیمان و مسکین و خویش
 به بیچارگانی که در محنتند
 که تابندگان را نماید رها
 به بیچارگان نیز بخشد زکات
 شکیبیا و صابر بود در بلا
 صبورست در سختی آن نیک مرد
 چنین طی نمایند راه حیات
 خداترس مردان دور از غمند

نباشد چنین کار، کاری نکوی
 و لیکن در این است نیکی نهان
 به جمع ملائک، به روز جزا
 به انگیزه حب او مال خویش
 به ره ماندگانی که در غربتند
 نماید از اموال جزئی فدا
 بخواند همیشه نماز و صلوات
 به عهدی که بسته است سازد وفا
 کند صبر در موقع رنج و درد
 کسانی که دارند اینسان صفات
 همه راستگویان این عالمند

تقدیم

ناچیزتر از آن است که تقدیم را شایسته باشد، با وجود این به پیروی از سنت مرسوم و به امید گوشه چشمی از محبوب تقدیم می‌دارم به:

پیشگامان وحدت حوزه و دانشگاه امام خمینی‌ره، مطهری و بهشتی؛ و همه اساتید حوزه و دانشگاه که در این مسیر با علم و عمل خود نهال معرفت و شریعت را در جسم و جان طالبان حقیقت آبیاری نمودند.

و با اهداء ثواب آن - اگر صواب باشد و ثوابی را شایسته گردد - به روح پدر بزرگوارم و تقدیم به مادر بسیار فداکارم که با لطف و مرحمت دامان پر مهر خود را در تربیت ایمانی فرزندان گشاده داشت و به همسر مهربان و صبورم که سهم بزرگی از موفقیت‌هایم را مرهون همدلی و همراهی او می‌دانم.

تقدیر و سپاس

پس از حمد و سپاس خداوند متعال و درود و سلام بی پایان بر انبیاء الهی بویژه خاتم و افضل ایشان حضرت محمد(ص) و بر اوصیای وی بالاخص حجة بن الحسن العسکری(عج)؛ لازم است در اینجا مراتب تقدیر و تشکر خویش را از استاد دانشمند سرکار خانم دکتر دادستان که نه تنها به عنوان استاد راهنمای این رساله، بلکه در طی سالها تلمذ در خدمت ایشان اینجانب را خوشه چین دانش و تعهد خود ساختند و از اساتید بزرگوارم آقای دلخמוש که با حوصله و دقت قابل تقدیر و آقای دکتر جان بزرگی که با تذکرات سودمند مرا در نگارش رساله یاری داده‌اند، ابراز دارم.

همچنین از استاد گرانمایه جناب حجة الاسلام و المسلمین آقای سید محمد غروی مدیر گروه روانشناسی و همه مسئولان پژوهشکده بویژه بخشهای پژوهش، آموزش و واحد چاپ و نشر که این فرصت پژوهشی را فراهم آوردند تشکر وافر دارم.

و نیز از همسر و فرزندان دلبندم که با تحمل کاستیها، در ثمر بخشی این مختصر مساعدت نمودند سپاسگزارم.

چکیده:

تهیه آزمون جهت‌گیری مذهبی با تکیه بر اسلام موضوع این پژوهش و هدف اصلی آن است. به منظور تهیه مواد پرسشنامه بررسی اجمالی ادیان جهان و بررسی تفصیلی دین اسلام (آیات قرآن و منابع روایی شیعه) با روش توصیفی و جهت‌همت قرار گرفت و در نهایت یک پرسشنامه ۶۶ سؤالی تهیه شد. اعتبار محتوای پرسشنامه از طریق جمع‌آوری نظرات کارشناسان حوزوی تأمین گردید (میانگین درصدی = ۰/۷۷۵).

برای بررسی پایایی و اعتبار سازه، گروه نمونه‌ای به تعداد ۳۷۸ نفر از دانشجویان دانشگاه تهران و دانشگاه آزاد تهران شمال و طلاب حوزه علمیه قم در گروه سنی ۱۷ تا ۲۵ سال به صورت تصادفی انتخاب گردید. نتیجه پژوهش پرسشنامه را به دو مقیاس R_1 (عقاید - مناسک) و R_2 (اخلاق) تبدیل نمود که براساس ضریب آلفای کرونباخ، پایایی R_1 معادل ۰/۹۴۷ و پایایی R_2 معادل ۰/۷۹۳ می‌باشد و مجموعاً جهت‌گیری مذهبی براساس اسلام (R با ضریب آلفای معادل ۰/۹۳۶) را در سه حوزه عقاید، مناسک و اخلاق نشان می‌دهد. اعتبار سازه آزمون براساس تفاوت معنادار میان طلاب علمیه قم با دانشجویان دانشگاه‌های تهران و آزاد در مورد R_1 و R ثابت می‌شود.

از نتایج جنبی آزمون وجود تفاوت معنادار میان گروه‌های زن و مرد در مورد عامل R_2 (اخلاق) و تفاوت معنادار میان گروه‌های مجرد و متأهل در مورد هر سه عامل R_1 ، R_2 و R است. در مورد متغیر وضعیت اقتصادی میان گروه‌های سه‌گانه طبقات پایین، متوسط و خوب در هیچ یک از عوامل تفاوت معنادار مشاهده نشد.

کلیه حقوق اعم از چاپ، تکثیر، نسخه برداری، ترجمه،

اقتباس و... از این پایان نامه برای پژوهشکده حوزه و

دانشگاه محفوظ است.

نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است

فهرست مطالب

مقدمه	۱
فصل اول: معرفی پژوهش	۵
۱-۱) موضوع پژوهش	۶
۲-۱) بیان مسئله و سؤالهای اصلی پژوهش	۶
۳-۱) ضرورت و اهمیت پژوهش	۷
حوزه شناختی	۷
حوزه عاطفی	۹
حوزه رفتاری و آمادگی برای عمل	۱۰
تأثیر مذهب بر بهداشت جسمی و روانی	۱۲
مذهب و مسائل اجتماعی	۱۲
مذهب، مشاوره و درمانگری	۱۳
مذهب و تحول شخصیت	۱۳
حمایت اجتماعی مذهب از انسان	۱۴
ضرورت تهیه ابزار سنجش منطبق بر فرهنگ ایرانی و دین اسلام	۱۴
۴-۱) اهداف پژوهش	۱۵
۵-۱) تعریف عملیاتی واژه‌های اصلی پژوهش	۱۵
آزمون	۱۵
جهت‌گیری مذهبی	۱۶
اسلام	۱۷
خلاصه فصل	۱۹
فصل دوم: گستره نظری موضوع و سوابق تحقیق	۲۰
۱-۲) دین	۲۱
۱-۲-۱) تاریخچه ادیان	۲۱
ادیان ابتدایی	۲۱
ادیان باستان (تمدنهای ابتدایی)	۲۳

۲۷	ادیان پیشرفته
۲۹	جمع بندی
۳۰	۲- ۱- ۲) تعریف دین
۳۱	ریشه لغوی دین
۳۱	تعریف دین از دیدگاه صاحب نظران
۳۳	جمع بندی تعاریف
۳۴	۲- ۱- ۳) ساختار دین و حیات دینی
۳۴	دیدگاه ویلیام جیمز
۳۶	دیدگاه ویلیام پی الستون
۳۶	دیدگاه وینسون کینگ
۳۹	جمع بندی
۴۰	۲- ۱- ۴) اسلام
۴۰	تاریخچه اسلام
۴۲	منابع معتبر اسلام
۴۴	تعالیم اسلام
۴۹	ساختار اسلام
۵۷	۲- ۲) آزمونهای روانی
۵۷	۲- ۲- ۱) تاریخچه آزمون و سنجش در روانشناسی
۶۲	۲- ۲- ۲) انواع آزمونهای روانی
۶۲	طبقه بندی از نظر ماهیت یا محتوای ظاهری
۶۲	طبقه بندی از نظر کنش
۶۲	طبقه بندی از نظر هدف عملی
۶۳	طبقه بندی از نظر شیوه اجرا
۶۳	طبقه بندی از نظر فن تهیه
۶۵	۲- ۲- ۳) تعریف آزمون روانی و مفاهیم نزدیک به آن
۶۵	آزمون روانی
۶۶	اندازه گیری
۶۶	سنجش
۶۶	ارزشیابی
۶۷	۲- ۲- ۴) اصول تدارک آزمون روانی
۶۷	قابلیت اعتماد یا پایایی
۷۰	اعتبار
۷۴	۲- ۳) آزمون و مذهب

۷۴ روشهای دین پژوهی (۱-۳-۲)
۷۴ دین پژوهی در عهد باستان، قرون وسطی و پس از اسلام
۷۵ دین پژوهی تطبیقی
۷۶ مردم شناسی
۷۶ پدیدار شناسی
۷۷ جامعه شناسی دین
۷۸ روانشناسی دین (۲-۳-۲)
۷۹ لیویا
۷۹ ویلهلم وونت
۷۹ استار باک
۷۹ جرج کو
۷۹ ویلیام جیمز
۸۰ رفتاری نگران
۸۰ زیگموند فروید
۸۱ کارل گوستاو یونگ
۸۲ گوردون آلپورت
۸۲ ویکتور فرانکل
۸۲ آبراهام مزلو
۸۳ ژان پیاژه
۸۴ آزمونهای مذهبی (۳-۳-۲)
۸۴ روشهای غیر مستقیم
۸۵ پرسشنامه های ابتدایی
۸۵ آزمون ترستون
۸۶ تحلیل عاملی و چند محوری یا یک محوری بودن عقاید مذهبی
۸۶ آزمون آلپورت
۸۷ مدل های چند بعدی آزمون باورها و رفتارهای مذهبی
۸۸ برخی روشهای دیگر
۸۹ آزمونهای مذهبی در ایران
۹۱ خلاصه فصل
۹۲ فصل سوم: روش تحقیق و اجرای پژوهش
۹۳ (۱-۳) روش تحقیق
۹۵ (۱-۱-۳) جامعه آماری

۹۵ ۳- ۱- ۲) گروه‌های نمونه
۹۷ ۳- ۲) اجرای پژوهش
۹۷ فیش برداری و جمع‌آوری داده‌ها
۹۷ الف) مطالعه ادیان
۹۷ ب) مطالعه آیات و روایات
۱۰۸ ج) ادبیات تحقیق در زمینه روانشناسی
۱۰۸ تدوین پرسشنامه
۱۰۸ الف) تهیه مقولات
۱۰۹ ب) تهیه مواد هر مقوله
۱۰۹ ج) تهیه پرسشنامه ۹۰ سؤالی
۱۰۹ د) ارزیابی اعتبار محتوا
۱۱۲ ه) بررسی پایایی پرسشنامه
۱۱۲ و) اجرای پرسشنامه ۷۰ سؤالی
۱۱۳ خلاصه فصل
۱۱۴ فصل چهارم: ارائه و تحلیل آماری داده‌های پژوهش
۱۱۵ ۴- ۱) توصیف داده‌ها
۱۲۴ ۴- ۲) تحلیل داده‌ها
۱۲۴ ۴- ۲- ۱) بررسی پایایی پرسشنامه
۱۲۶ ۴- ۲- ۲) بررسی اعتبار آزمون
۱۲۸ ۴- ۲- ۳) متغیرهای ویژگی
۱۳۴ خلاصه فصل
۱۳۵ فصل پنجم: تحلیل نهایی و تفسیر داده‌ها
۱۳۶ ۵- ۱) پاسخ به سؤال اصلی پژوهش
۱۳۷ ۵- ۲) نتایج جنبی
۱۳۷ ۵- ۳) تفسیر نتایج
۱۳۷ ۱. مراکز علمی
۱۳۸ ۲. جنس
۱۳۸ ۳. وضعیت تأهل
۱۳۹ ۴. وضعیت اقتصادی
۱۳۹ ۵. نتایج دیگر
۱۴۰ ۵- ۴) کار بست

۱۴۰ (۵-۵) محدودیتها

۱۴۱ (۶-۵) پیشنهادها

۱۴۲ منابع

۱۴۳ الف) فارسی

۱۴۸ ب) انگلیسی

۱۵۰ پیوستها

۱. پرسشنامه و پاسخنامه ۹۰ سؤالی

۲. فرم نظرخواهی از کارشناسان اسلامی (حوزوی)

۳. پرسشنامه و پاسخنامه ۷۰ سؤالی

فهرست جداول

- جدول ۲- ۱) عناصر و جنبه‌های مذهب از نظر هوگل، گلاک، و پرات ۸۷
- جدول ۳- ۱) توزیع حجم گروه‌های نمونه در سه مرکز علمی به تفکیک جنس و وضعیت تأهل ۹۶
- جدول ۳- ۲) توزیع حجم گروه‌های نمونه براساس وضعیت اقتصادی ۹۶
- جدول ۳- ۳) خزانه سؤالات مقوله انسان و خدا ۹۸
- جدول ۳- ۴) خزانه سؤالات مقوله انسان و آخرت ۹۹
- جدول ۳- ۵) خزانه سؤالات مقوله اولیاء دین ۱۰۰
- جدول ۳- ۶) خزانه سؤالات مقوله انسان و دین ۱۰۱
- جدول ۳- ۷) خزانه سؤالات مقوله بدن و قوای زیستی ۱۰۲
- جدول ۳- ۸) خزانه سؤالات مقوله روابط اجتماعی ۱۰۳
- جدول ۳- ۹) خزانه سؤالات مقوله امور اقتصادی ۱۰۴
- جدول ۳- ۱۰) خزانه سؤالات مقوله خانواده ۱۰۵
- جدول ۳- ۱۱) خزانه سؤالات مقوله انسان و طبیعت ۱۰۶
- جدول ۳- ۱۲) خزانه سؤالات مقوله اخلاق فردی ۱۰۷
- جدول ۳- ۱۳) جمع‌بندی نظرات کارشناسان اسلامی (حوزوی) در مورد پرسشنامه (اعتبار محتوی) .. ۱۱۰
- جدول ۴- ۱) توصیف داده‌های آماری به تفکیک گروهها ۱۱۶
- جدول ۴- ۲) توصیف داده‌های آماری مربوط به جنس (زن و مرد) ۱۱۷
- جدول ۴- ۳) توصیف داده‌های آماری مربوط به وضعیت تأهل ۱۱۸
- جدول ۴- ۴) توصیف داده‌های آماری مربوط به وضعیت اقتصادی ۱۱۹

- جدول ۴-۵) ضرایب همبستگی مواد پرسشنامه با نمره کل و ضرایب آلفای مقیاس اول در صورت حذف هر ماده مربوط به عامل R_1 (عقاید - مناسک) ۱۲۴
- جدول ۴-۶) ضرایب همبستگی مواد پرسشنامه با نمره کل و ضرایب آلفای مقیاس دوم در صورت حذف هر ماده مربوط به عامل R_2 (اخلاق) ۱۲۵
- جدول ۴-۷) توزیع سؤالات مثبت و منفی در پرسشنامه ۱۲۶
- جدول ۴-۸) تحلیل واریانس یکطرفه برای سه گروه نمونه ۱۲۷
- جدول ۴-۹) مقایسه‌های چندگانه شفه ۱۲۷
- جدول ۴-۱۰) نتایج آزمون t و لوین برای متغیر جنس ۱۲۸
- جدول ۴-۱۱) نتایج آزمون t و لوین برای متغیر وضعیت تأهل ۱۲۹
- جدول ۴-۱۲) نتایج تحلیل واریانس یکطرفه برای متغیر وضعیت اقتصادی ۱۲۹

فهرست نمودارها

- نمودار ۲- ۱) دسته‌بندی تعالیم اسلام از دیدگاه غزالی ۵۰
- نمودار ۲- ۲) دسته‌بندی تعالیم اسلام از دیدگاه شهید صدر ۵۱
- نمودار ۲- ۳) دسته‌بندی تعالیم اسلام از دیدگاه استاد مصباح یزدی ۵۳
- نمودار ۲- ۴) دیاگرام بخشهای مختلف شخصیت ۵۵
- نمودار ۲- ۵) دسته‌بندی مورد قبول از تعالیم اسلام ۵۶
- نمودار ۲- ۶) طبقه‌بندی آزمونهای روانی از دیدگاه منصور ۶۴
- نمودار ۳- ۱) نسبت حجم گروههای نمونه بر حسب مرکز علمی، جنس، وضعیت تأهل و اقتصادی ۹۷
- نمودار ۳- ۲) میانگین نظرات کارشناسان اسلامی در مورد پرسشنامه ۱۱۱
- نمودار ۴- ۱) ترسیم میانگینهای متغیرهای مختلف بر حسب عامل R_1 ۱۲۱
- نمودار ۴- ۲) ترسیم میانگینهای متغیرهای مختلف بر حسب عامل R_2 ۱۲۲
- نمودار ۴- ۲) ترسیم میانگینهای متغیرهای مختلف بر حسب عامل R ۱۲۳
- نمودار ۴- ۴) میانگین گروهها در سه مرکز علمی با توجه به متغیر جنس و وضعیت تأهل در مورد R_1 .. ۱۳۱
- نمودار ۴- ۵) میانگین گروهها در سه مرکز علمی با توجه به متغیر جنس و وضعیت تأهل در مورد R_2 .. ۱۳۲
- نمودار ۴- ۶) میانگین گروهها در سه مرکز علمی با توجه به متغیر جنس و وضعیت تأهل در مورد R ... ۱۳۳

کلیه حقوق اعم از چاپ، تکثیر، نسخه برداری، ترجمه،

اقتباس و... از این پایان نامه برای پژوهشکده حوزه و

دانشگاه محفوظ است.

نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است